

КАТЕГОРІЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ТОТОЖНОСТІ В ПОСТМОДЕРНІЗМІ

*Попова О. В., Макіївський економіко-гуманітарний інститут
Попов В. Ю., Донецький національний університет*

«Батьком-засновником» сучасного концепту ідентичності вважають З.Фрейда, хоча той, як відомо, майже не використовував самого терміну «identity», заслуга введення якого у науковий обіг належить Е.Еріксону, кни-

га якого «Identity: Youth and Crisis (Ідентичність: юність та криза)», що вийшла в 1968 році мала грандіозний успіх. Згідно Е.Еріксону, ідентичність формується у процесі соціальної інтеракції. Він вважав, що з відчуженням молодшої людини від суспільства, скажімо, через етнічні відмінності, безробіття тощо вона може опинитися у проблемній ситуації, яку можна назвати кризою ідентичності – гострого переживання втрати відчуття власної ідентичності, відсутності в людини нормального відчуття того, що вона має феноменологічну безперервність.

Однак шалена популярність концепції Еріксона та й самого слова «identity» пов'язана не лише із зусиллями самого вченого. Воно виявилось досить вчасним в контексті того бурхливого духовного та соціального перевороту, який відбувається наприкінці 1960-х років у західному світі. Протести проти в'єтнамської війни, Травневі події 1968 року в Парижі, Празька весна – всі ці події сприяли актуалізації проблеми ідентичності, особливо молодіжної. На хвилі студентських рухів наприкінці 60-х – на початку 70-х років, жіночих рухів, боротьби сексуальних та національних меншин за свої права, антирасистських рухів, проблема людської суб'єктивності виносить за межі академічного філософського та психологічного аналізу.

Саме на підставі цих бунтарських настроїв з'являється інтерес «класиків» постмодернізму Дельоза та Дерріда до категорії тотожності та її протилежності – відмінності. Навряд чи можна вважати випадковим, що їх книги «Відмінність та повторення» Дельоза та «La Différance» Дерріда, присвячені цій проблематиці, з'являються все в тому ж 1968 році. Вони піднімають своєрідний постмодерністський бунт проти Тотожності в ім'я Відмінності. Уся попередня філософія звинувачується ними в тому, що вона віддавала пріоритет тотожності перед відмінністю. Зокрема, Ж. Дерріда, піддаючи критиці метафізичну традицію тотожності, вводить нове поняття *différance* («відмінюваність»), яка створює *différence* (відмінність) та тотожність та взагалі являє собою спільний корінь всіх опозиційних понять.

Втім, крім Дельоза та Дерріда, яких можна вважати головними повалявачами метафізики тотожності, був ще й Т. Адорно, який ще в «Негативній діалектиці» (1966) виніс свій вирок старій метафізичній категорії *тотожного*: «Освенцим затвердив філософему чистої тотожності, яка є смертю». Адорно вважав катастрофу Другої світової війни та Голокосту наслідком розвитку європейської раціональності, побудованої на принципі тотожності буття та мислення.

Дерріда, переїхавши до США, починає використовувати слово «identity» в «американському», «еріксонівському» сенсі. Так, у своєму знаменитому інтерв'ю, він стверджував: «...ідентичність – й особливо національна ідентичність у філософії – не конституюється поза стихією мови». Зрозуміло, що слово «ідентичність» (англійською «identity») він тут уже використовує не в розумінні тотожності, а в розумінні своєрідності (у цьому випад-

ку національної). Тобто постструктуралістська деконструкція тотожності завершується закликком: «Тотожність померла, хай живе ідентичність!».